

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

hun ervaringen. Ze bespreken achtereenvolgens: de onderliggende ideeën van het model, concrete toepassingen van het model en voorbeelden en cases uit de eigen praktijk van de adviseurs. Als toemaatje beschrijven ze een aantal eenvoudige oefeningen om zelf met het model aan de slag te gaan. Tegelijkertijd leggen ze er de nadruk op dat het niet om de ‘methode’ gaat maar om de dialoog die zich ontwikkelt uit de polariteiten. Het boek sluit af met een aantal interviews met managers die vertellen over hun ervaringen met het semantische polariteitenmodel.

De idee dat diversiteit in organisaties een realiteit en een toegevoegde waarde betekent, spreekt erg aan. Veel organisaties en teams verkondigen dat het belangrijk is om de ‘neuzen in dezelfde richting’ te krijgen. Er is ook wat voor te zeggen om dat niet te doen en om verschillen juist te cultiveren. Het semantisch polariteitenmodel helpt om het duale denken (‘of... of’) te overstijgen en naar verschillende posities te leren kijken in termen van ‘en... en’. In die zin kan dit werk gesitueerd worden in de ‘waarderende’ traditie (o.a. ‘appreciative inquiry’, David Cooperrider) waar het accent ligt op de waardering van de dingen die goed gaan, de energie en kracht van een organisatie. Vershillen worden niet geproblematiseerd maar juist gewaardeerd. Deze benadering is toekomst- en ontwikkelingsgericht. In een wereld waar diversiteit alleen maar toeneemt, stemt dit hoopvol!

Winnicott actueel

Bespreking van

Monica Lanyado & Ann Horne (red.) (2006). *A question of technique — Independent psychoanalytic approaches with children and adolescents*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 37915 1, 252 pp., € 32,-

NICOLE VliegEN

In twee inleidende hoofdstukken introduceren de redacteurs van *A question of technique* de plaats van de ‘independents’ in de psychoanalytische therapie met kinderen en adolescenten. Ze schetsen de historische en actuele positie van de drie Britse psychoanalytische groepen: de kleiniaanse en de Anna-freudiaanse, die zich in 1944 afsplitsten, en de ‘middle group’ — de latere ‘independents’ — die een maximale openheid wilde bewaren voor alle psychoanalytische theorievorming. Deze openheid voor theoretische diversiteit is ook wat dit boek zo aantrekkelijk maakt. De ‘capacity to tolerate and even enjoy discussion of differences’ (p. 1) is immers merkbaar in diverse bijdragen. Het inleidende deel bevat vervolgens een derde hoofdstuk, waarin Janine Sternberg op haar prikkelende manier een breed palet aan ‘techniek-thema’s’ bespreekt. Zij verbindt het technisch handelen met een open luisterende geest, en met een grote draagkracht voor tegenoverdrachtsgevoelens. Ze bepleit een evenwicht tussen theoretisch kader en technisch handelen, gebruik makend van Shafers (1983) metafoor van de tennisspeeler, die dan wel kan terugvallen op verworven technische vaardigheden, maar toch elk spel opnieuw moet uitvinden.

Het boek bevat verder een gedeelte over ouder-babywerk, één over werken met latentiekinderen en adolescenten, en besluit met het hoofdstuk *Taking the broader view*. Deze opdeling in delen is weinig informa-

tief, en de titels dekken amper de lading. In het deel over ouder-babywerk gaat slechts één artikel over dit thema, de twee andere gaan over rouw. Daarbij wordt dan wel aan de orde gesteld hoe rouw zijn oorsprong vindt in de vroege kindertijd, maar over 'ouder-babywerk' gaat dit allerm minst. Het derde deel, 'latentie en adolescentie', bevat slechts één artikel over latentie en vervolgens vier over adolescentie. De indeling is dus enigszins overbodig of zelfs wat misleidend, maar doet verder gelukkig niets af aan de waarde van dit mooie boek. In het gedeelte 'ouder-babywerk' staat de thematiek van separatie en rouw vooraan. Vooreerst schetst Dowling wat ouder-babyontwikkeling impliceert en wat er in ouder-babywerk aan de orde kan zijn. Ze beklemtoont daarbij het belang van de beginnende separatie aan de hand van Winnicotts concept 'the capacity to be alone'. Daarna volgt een tweeluik. In een eerder gepubliceerde tekst uit 1988 licht Hamilton het concept 'rouw' toe, en de wijze waarop deze zijn oorsprong vindt in de vroegste kindertijd. Vervolgens reflecteert ze op haar artikel van zestien jaar geleden en beschrijft ze niet alleen hoe ze anno 2004 denkt over rouw, maar ook hoe deze evolutie gedreven is vanuit persoonlijke verlieservaringen. Dit tweeluik biedt een sensitief en evenwichtig perspectief op rouw als thematiek, en op hoe het psychoanalytisch theoretische denken verbonden is met en evolueert volgens onze persoonlijke ervaringen.

Het deel 'latentie en adolescentie' is sterk praktijkgericht. Het opent met een bijdrage van Iris Gibbs over kinderen die opgroeien in tehuizen. Het bespreekt de uitdaging die het voor een therapeut is zich te verhouden tot een kind en diens zorgfiguren (zowel ouders als opvoeders of pleegouders), en daarnaast tot het professionele netwerk rondom het kind. Monica Lanyado schrijft over de speelse aanwezigheid van de therapeut, die een antigif is tegen de afweer van een laat geadopteerd meisje. Anne Horne bespreekt de psychotherapie van een vijftienjarige jongen die het zusje van een

vriend misbruikte. En Juliet Hopkins heeft het over narcistische illusies in de late adolescentie. Teresa Bailey sluit dit gedeelte af met de bespreking van wat de adolescentiefase van ouders vergt. Ze laat aan de hand van drie gezinnen zien hoe ouders soms niet voorbereid zijn op de pijn van de separatie, of hoe ze worstelen met het hernieuwd onderhandelen over een voordien vertrouwde relatie. Droefheid, nostalgie en verlies kunnen worden omgezet in agressie als poging om vast te houden aan iemand die losgelaten dient te worden. Of ouders verwachten net dat hun kind snel en vlot zal separeren en onderschatten hoe jongeren hun ouders nog nodig hebben.

In deel 3, over het bredere perspectief, is de eerste bijdrage van Monica Lanyado. De titel *Doing something else* verwijst naar een uitspraak van Winnicott (1962) waarin hij aangeeft dat je wanneer de patiënt geen analyse nodig heeft, iets anders doet. Lanyado bespreekt de bereidheid om 'iets anders' te doen voor patiënten die om een of andere reden niet passen in het traditionele psychoanalytische aanbod. Dit hoofdstuk focust op een aantal toepassingen die geworteld zijn in de psychoanalyse, en bepleit terecht dat 'iets anders' ook op fundamenteel psychoanalytisch denken is gebaseerd en niet kan worden afgedaan als een verwaterde vorm van psychoanalytisch werk.

Een erg mooi hoofdstuk aan het einde van het boek is dat van Anne Horne. Ze bespreekt hoe het een beginnend therapeut tijd kost om vertrouwen te krijgen in het eigen therapeutische kunnen, niet alleen in de eigen interpretaties, maar ook in beslissingen over het eigen handelen. Waar een supervisor veelal achteraf meedenkt over het materiaal van beginnende therapeuten, wil Horne enkele ideeën vooraf meegeven over hoe je kan omgaan met afweer, angst, publieke situaties en over het organiseren van enige denkruimte ('thinking time') binnen een spelsessie met een kind.

Lanyado, Horne en collega's zetten een stevige schets neer van het denken van de

actuele ›independents‹. Het samengaan van flexibiliteit en helder psychoanalytisch denken, vertrekkend vanuit de vraag van het kind in zijn specifieke context, vormt de kracht van deze groep en wordt in dit boek op heldere wijze in beeld gebracht. Een must voor wie met kinderen werkt.

Het antisemitisme van de psychoanalyse

Bespreking van

Hans Reijzer (2008). *Het gevaar van de Joodse erfenis — Over Freud en de psychoanalytische beweging*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
ISBN 978 90 351 3206 1, 312 pp., € 19,95

MICHEL THYS

In *Het gevaar van de Joodse erfenis* — een bijzondere en grondige studie — onderzoekt psychoanalyticus en sociaal psycholoog Reijzer het verband tussen de geschiedenis van de psychoanalytische beweging en de karakterisering van de psychoanalyse als Joods. Hij presenteert het boek als ›een speurtocht naar die momenten waarop het vermeend Joodse karakter in de geschiedenis van de psychoanalyse aan de orde is‹ (p. 46). De hardnekkige koppeling van de psychoanalyse aan haar Joodse erfenis, waardoor ze als ›de Jood onder de wetenschappen‹ is behandeld, heeft tot complicaties geleid binnen de psychoanalytische wereld. Nu is er al zeer veel gepubliceerd over de rol van Freuds Joodse afkomst in de ontwikkeling van de psychoanalyse en over de reputatie van de psychoanalyse als ›Joodse wetenschap‹, maar ik meen dat deze publicatie zich in twee opzichten onderscheidt van de reeds bestaande. Ten eerste kiest Reijzer voor het perspectief van de psychoanalyse en de psychoanalytici

zelf: niet zozeer de (eventueel vijandige) houding van niet-analytici tegenover de psychoanalyse is aan de orde, maar vooral hoe analytici en hun instituten zelf met de Joodse achtergrond omgaan. Ten tweede werkt de auteur de hypothese uit dat de psychoanalytische wereld zich met name — als een tegenoverdrachtsreactie op een web van antisemitische overdrachten op de psychoanalyse — van deze achtergrond wil distantiëren, wat her en der leidt tot niet mis te verstane antisemitische attitudes en uitlatingen binnen de eigen analytische kring, soms zelfs bij haar Joodse leden. Ze ziet haar Joodse erfenis immers als een gevaar, de karakterisering van haar vak als Joods als een bedreiging, aldus Reijzer (vandaar de titel van het boek, die op het eerste gezicht wat vreemd overkomt, alsof de auteur zelf voor dat gevaar wil waarschuwen). Om te beginnen nam Freud zelf al afstand van de Joodse erfenis, door te proberen via Jung de stigmatisering van ›Joods‹ van de prille psychoanalytische beweging ongedaan te maken in de hoop zo ook door niet-Joden te worden geaccepteerd. In drie hoofdstukken van het boek staat de Joodse stichter van de psychoanalyse centraal. Eén ervan behandelt Freuds hanteren van problemen met het Joodse in diverse Europese contacten. Hij wilde zich niet door zijn Jodendom laten dwarsbomen in het uitbouwen van *die Sache*, maar tegelijk wilde hij in zijn Jood-zijn gerespecteerd worden. Zijn correspondentie met Abraham (over Jung) is zeer illustratief voor deze ambigue houding. In een afzonderlijk hoofdstuk wordt het zogenaamd ›vriendschappelijke‹ karakter van de relatie tussen Freud en Pfister aan de orde gesteld. Reijzer ziet in Pfister, de verwaande christen die tot ergernis van Freud de psychoanalyse wilde kerstenen, vooral gemaskeerde agressie. Ook de bespreking van Freuds speculatieve ›historische roman‹ over Mozes mondt uit in diens angst dat de psychoanalyse door de afkomst van zijn ontwerper geridiculiseerd zal worden.